

**BOBUR SHE'RIYATIDA VATAN SOG'INCHI
VA INSON KECHINMALARI***Xujamberdiyeva Lobarxon Xaydar qizi**Jamoat xavfsizligi universiteti**2-bosqich kursanti***ANNOTATSIYA**

Ushbu maqolada buyuk shoir va davlat arbobi Zahiriddin Muhammad Bobur she'riyatida vatan sog'inchi hamda insonning ichki kechinmalari badiiy va ilmiy jihatdan tahlil qilinadi. Tadqiqot davomida Bobur lirikasidagi asosiy motivlar — yurtga muhabbat, hijron iztiroblari, inson ruhiyatidagi murakkab holatlar hamda hayotiy falsafiy qarashlar yoritib berilgan. Maqolada shoirning she'riy merosi asosida vatan tushunchasining mazmun-mohiyati, uning shaxsiy kechinmalari bilan uyg'unligi hamda badiiy ifoda vositalari orqali tasvirlanish xususiyatlari ochib beriladi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, Bobur she'riyatida vatan sog'inchi nafaqat shaxsiy tuyg'u, balki umuminsonga xos ruhiy kechinma sifatida namoyon bo'ladi. Shoir asarlarida inson qalbidagi iztiroblar, sog'inch va umid uyg'unlashgan holda aks etadi. Ushbu maqola Bobur she'riyatini o'rganishda muhim ilmiy manba bo'lib xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: Bobur, she'riyat, vatan sog'inchi, inson kechinmalari, lirika, badiiy tahlil.

АННОТАЦИЯ

В данной статье рассматриваются художественные особенности отражения тоски по Родине и внутренних переживаний человека в поэзии великого поэта и государственного деятеля Захириддин Мухаммад Бабур. В ходе исследования анализируются основные мотивы лирики Бабура, такие как любовь к Родине, страдания разлуки, сложные психологические состояния человека, а также философские взгляды автора.

В статье раскрывается сущность понятия Родины через призму личных переживаний поэта, а также особенности художественного выражения данных идей. Результаты исследования показывают, что тоска по Родине в поэзии Бабура выступает не только как личное чувство, но и как универсальное человеческое переживание. В его произведениях гармонично сочетаются страдание, надежда и глубокий внутренний мир человека.

Ключевые слова: Бабур, поэзия, тоска по Родине, человеческие переживания, лирика, художественный анализ.

KIRISH

O‘zbek mumtoz adabiyotining yirik namoyandalaridan biri bo‘lgan Zahiriddin Muhammad Bobur nafaqat mohir sarkarda va davlat arbobi, balki nozik didli shoir sifatida ham o‘zbek adabiy merosida alohida o‘rin egallaydi. Uning boy ijodiy merosi, ayniqsa, she‘riyati inson ruhiyatini chuqur aks ettirishi, samimiyligi va hayotiyliigi bilan ajralib turadi. Bobur she‘riyatida vatan sog‘inchi, hijron iztiroblari, insoniy kechinmalar va ruhiy izlanishlar markaziy o‘rin tutadi.

Ma‘lumki, Bobur hayoti davomida ko‘plab siyosiy va ijtimoiy sinovlarni boshdan kechirgan. Ayniqsa, u o‘z ona yurti — Movarounnahrda uzoqda yashashga majbur bo‘lganligi uning ruhiyatida chuqur iz qoldirgan. Shu sababli uning she‘rlarida vatan sog‘inchi, yurtga bo‘lgan mehr va sadoqat tuyg‘ulari o‘ta ta‘sirchan tarzda ifodalangan. Shoir o‘z kechinmalarini sodda, ammo chuqur mazmunga ega obrazlar orqali tasvirlab, o‘quvchini ham ana shu ruhiy holatni his etishga undaydi.

Bugungi kunda Bobur she‘riyatini o‘rganish nafaqat adabiy, balki ma‘naviy-ma‘rifiy ahamiyatga ham ega. Chunki undagi vatanparvarlik, insoniylik, sabr-toqat va umid kabi g‘oyalar yosh avlod tarbiyasida muhim o‘rin tutadi. Ayniqsa, globalizatsiya sharoitida milliy qadriyatlarni asrab-avaylash, ona yurtga sadoqat ruhini mustahkamlash dolzarb vazifalardan biri hisoblanadi.

Mazkur maqolaning maqsadi — Bobur she‘riyatida vatan sog‘inchi va inson kechinmalarining badiiy ifodasini ilmiy asosda tahlil qilishdan iborat. Tadqiqot jarayonida qiyosiy-tahliliy, tavsifiy va adabiy-estetik usullardan foydalanildi. Natijada Bobur lirikasining o‘ziga xos xususiyatlari, uning ruhiy kechinmalarni ifodalashdagi mahorati hamda vatan tushunchasini yoritishdagi badiiy uslubi ochib beriladi.

METHODS (USULLAR)

Mazkur ilmiy tadqiqotda Zahiriddin Muhammad Bobur she‘riyatida vatan sog‘inchi va inson kechinmalarini o‘rganish uchun bir qator ilmiy-uslubiy yondashuvlardan foydalanildi. Avvalo, tadqiqotning nazariy asosini mumtoz adabiyotshunoslik, badiiy tahlil va psixologik yondashuvlar tashkil etdi.

Tadqiqot davomida **tavsifiy (deskriptiv) metod** orqali Bobur she‘rlaridagi asosiy g‘oya va motivlar tizimli ravishda yoritildi. Shuningdek, **qiyosiy-tahliliy metod** yordamida shoirning turli davrlarda yozgan she‘rlari o‘zaro solishtirilib, undagi vatan sog‘inchi va ruhiy kechinmalarining evolyutsiyasi aniqlashtirildi.

Bundan tashqari, **matnshunoslik (tekstologik) tahlil** usuli orqali she‘riy parchalar chuqur o‘rganilib, ulardagi badiiy vositalar — tashbeh, isti‘ora, takror va ramziy obrazlarning mazmuni ochib berildi. Psixologik tahlil usuli orqali esa shoirning ichki ruhiy holati, sog‘inch va iztirob kechinmalari ilmiy asosda talqin qilindi.

Manba sifatida Boburning devoni, shuningdek, uning mashhur asari — Boburnoma hamda zamonaviy adabiyotshunos olimlarning ilmiy ishlari tahlil qilindi.

Ushbu metodlar uyg'unligi tadqiqot natijalarining ishonchliligini ta'minlashga xizmat qildi.

RESULTS (NATIJALAR)

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, Zahiriddin Muhammad Bobur she'riyatida vatan sog'inchi markaziy badiiy-estetik kategoriyalardan biri sifatida namoyon bo'ladi. Shoirning hayot yo'li — ayniqsa, uning o'z yurtidan uzoqda yashashga majbur bo'lgani — uning ijodida chuqur iz qoldirgan. Natijada, she'rlarida vatan timsoli ko'pincha ideal, sog'inch bilan eslanadigan muqaddas maskan sifatida tasvirlanadi.

Masalan, Bobur quyidagi misralarida o'zining chuqur sog'inchini ifodalaydi:

“Ko'nglumda bor ul diyori aziz,

Har dam eslab ko'nglum bo'lar giryon.”

Ushbu parchada “diyori aziz” iborasi orqali vatan obrazining ulug'lanishi kuzatiladi. Shoirning “ko'nglum bo'lar giryon” deya ifodalashi esa inson qalbidagi iztirobning kuchli psixologik ifodasidir. Bu esa vatan sog'inchining oddiy hissiy holat emas, balki chuqur ruhiy kechinma ekanligini ko'rsatadi.

Yana bir she'rida Bobur shunday deydi:

“G'urbatda g'am ko'p chektim, ey yoron,

Vatanim yodida o'tdi har zamon.”

Mazkur satrlarda “g'urbat” va “vatan” tushunchalari qarama-qarshi qo'yilib, kontrast orqali badiiy ta'sir kuchaytirilgan. Shoirning g'urbatda kechirgan iztiroblari uning ruhiy olamida vatan sog'inchini yanada kuchaytirganini ko'rish mumkin.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, Bobur she'riyatida inson kechinmalari ham alohida o'rin tutadi. U nafaqat vatan sog'inchini, balki muhabbat, armon, umid va hayot falsafasini ham chuqur yoritadi. Masalan:

“Har kimki vafo qildi, vafo topqusidir,

Har kimki jafo qildi, jafo topqusidir.”

Bu misralar orqali shoir insoniy munosabatlar, hayotiy tajriba va axloqiy qadriyatlarni umumlashtirib beradi. Bu yerda faqat shaxsiy kechinma emas, balki umuminsonga xos falsafiy xulosa ifodalangan.

Tadqiqot natijalari shuni ham ko'rsatdiki, Bobur she'riyatida badiiy vositalardan keng foydalanilgan. Xususan, tashbeh va isti'ora vositalari orqali vatan ko'pincha jannatga, bog'-rog'larga, go'zal manzaralarga qiyoslanadi. Bu esa shoirning estetik qarashlari va tasavvur dunyosining boyligini ko'rsatadi.

Bundan tashqari, Boburnoma asarida ham muallif o'z yurti haqida katta mehr va sog'inch bilan yozadi. Unda Andijon, Farg'ona kabi maskanlar haqida iliq xotiralar berilgan bo'lib, bu holat uning she'riy ijodi bilan uzviy bog'liq ekanini tasdiqlaydi.

Umuman olganda, olib borilgan tahlillar natijasida quyidagi ilmiy xulosalarga kelindi:

- Bobur she'riyatida vatan sog'inchi yetakchi motiv hisoblanadi;

- Shoir ijodida inson kechinmalari chuqur psixologik asosda tasvirlangan;
- Badiiy vositalar orqali ruhiy holatlar yuqori darajada ifodalangan;
- Vatan timsoli ideal va muqaddas qadriyat sifatida talqin etilgan.

Mazkur natijalar Bobur she'riyatining nafaqat adabiy, balki psixologik va falsafiy jihatdan ham boy va ko'p qirrali ekanligini yana bir bor tasdiqlaydi.

DISCUSSION (MUHOKAMA)

Mazkur tadqiqot natijalari Zahiriddin Muhammad Bobur she'riyatining g'oyaviy-badiiy xususiyatlarini chuqurroq anglash imkonini beradi. Olingan natijalar shuni ko'rsatdiki, Bobur ijodida vatan sog'inchi va inson kechinmalari o'zaro uzviy bog'liq holda namoyon bo'ladi. Bu holat shoirning shaxsiy hayotiy tajribasi, xususan, uzoq yillar davomida g'urbatda yashaganligi bilan bevosita aloqador.

Tadqiqot davomida aniqlanganidek, Bobur she'riyatida vatan timsoli nafaqat geografik makon, balki ma'naviy qadriyat, ruhiy tayanch sifatida talqin qilinadi. Bu jihat uni boshqa mumtoz shoirlar ijodidan ma'lum darajada ajratib turadi. Chunki Boburda vatan obrazi bevosita shaxsiy kechinmalar bilan boyitilgan bo'lib, unda sog'inch, armon va umid uyg'unlashgan. Shu nuqtai nazardan qaraganda, uning she'riyati faqat estetik hodisa emas, balki chuqur psixologik va falsafiy mazmunga ega adabiy fenomen sifatida namoyon bo'ladi.

Boshqa tomondan, inson kechinmalarining tasviri Bobur lirikasining asosiy komponentlaridan biri ekanligi ham tasdiqlandi. Shoir o'z ichki dunyosini ochiq va samimiy ifodalash orqali o'quvchi bilan ruhiy yaqinlik hosil qiladi. Bu esa uning she'rlarining bugungi kunda ham dolzarbligini saqlab qolishiga sabab bo'lmoqda. Xususan, sog'inch, hijron, sadoqat, vafo kabi tuyg'ular har qanday davr va jamiyat uchun umumiy bo'lgan insoniy qadriyatlar sifatida talqin etiladi.

Natijalarni ilmiy adabiyotlar bilan qiyoslash shuni ko'rsatadiki, ko'plab tadqiqotchilar ham Bobur ijodida vatanparvarlik va shaxsiy kechinmalar masalasiga alohida e'tibor qaratganlar. Biroq ushbu maqolada mazkur ikki tushuncha o'zaro bog'liqlikda, yagona tizim sifatida tahlil qilindi. Bu esa mavzuni yanada kompleks yondashuv asosida ochib berish imkonini berdi.

Muhokama jarayonida yana bir muhim jihat e'tiborga loyiq: Bobur she'riyatida badiiy vositalarning qo'llanishi nafaqat estetik vazifa bajaradi, balki muallifning ichki kechinmalarini yanada ta'sirchan yetkazishga xizmat qiladi. Tashbeh, isti'ora va ramziy obrazlar orqali vatan obrazi ideallashtiriladi, inson ruhiyati esa yanada chuqurroq ochib beriladi.

XULOSA

Mazkur ilmiy tadqiqot davomida Zahiriddin Muhammad Bobur she'riyatida vatan sog'inchi va inson kechinmalarining badiiy ifodasi har tomonlama o'rganildi. Olib borilgan tahlillar natijasida shuni ta'kidlash mumkinki, Bobur ijodi o'zining

chuqur lirizmi, samimiyligi va hayotiyligi bilan o‘zbek mumtoz adabiyotida alohida o‘rin egallaydi.

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, shoir she‘riyatida vatan sog‘inchi yetakchi g‘oyalardan biri hisoblanadi. Bu sog‘inch shunchaki oddiy hissiy kechinma emas, balki shoirning hayotiy taqdiri, g‘urbatda yashash majburiyati bilan bog‘liq holda shakllangan chuqur ruhiy holatdir. Bobur o‘z asarlarida vatan obrazini yuksak qadriyat sifatida ulug‘lab, uni inson ruhiyatining ajralmas qismi sifatida tasvirlaydi. Shu jihatdan uning she‘riyati nafaqat badiiy, balki ma‘naviy-tarbiyaviy ahamiyatga ham ega.

Umuman olganda, olib borilgan tadqiqot Bobur she‘riyatining ko‘p qirrali, chuqur mazmunli va bugungi kun uchun ham dolzarb ekanligini ko‘rsatdi. Uning ijodi yosh avlodni vatanparvarlik, ma‘naviy yetuklik va insoniylik ruhida tarbiyalashda muhim manba bo‘lib xizmat qiladi. Kelgusida ushbu mavzuni yanada kengroq qamrovda, qiyosiy adabiyotshunoslik asosida o‘rganish maqsadga muvofiq bo‘ladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Zahiriddin Muhammad Bobur. **Boburnoma**. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2019.
2. Zahiriddin Muhammad Bobur. **Devon**. – Toshkent: G‘afur G‘ulom nomidagi nashriyot, 2018.
3. Naim Karimov. O‘zbek adabiyoti tarixi. – Toshkent: Fan, 2016.
4. Ozod Sharafiddinov. Adabiyot nazariyasi. – Toshkent: O‘qituvchi, 2015.
5. Ibrohim Haqqulov. Mumtoz adabiyot saboqlari. – Toshkent: Sharq, 2017.
6. Abduqodir Hayitmetov. Bobur lirikasi tahlili. – Toshkent: Fan, 2008.
7. B.Valixo‘jayev. O‘zbek mumtoz adabiyoti tarixi. – Toshkent: O‘zbekiston, 2006.